

UDK 37.02:37.01

Pregledni rad

Primljeno: 23.5.2019.

Odobreno za štampu: 25.6.2019.

DOI: <https://doi.org/10.46630/gped.1.2019.02>

ПРЕГЛЕД ЗАСТУПЉЕНОСТИ ДИДАКТИЧКИХ САДРЖАЈА У САВРЕМЕНИМ КУРИКУЛУМИМА ПЕДАГОГИЈЕ¹

Марија Јовановић², Драгана Јовановић, Бисера Јевтић

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за педагогију

Апстракт: Полазећи од става да у процесу формалног образовања будућих педагога значајну улогу имају и наставни предмети из области дидактике, рад има за циљ да да преглед заступљености дидактичких садржаја у савременим курикулумима студија педагогије. У сврху реализације тог циља дат је аналитички преглед заступљености дидактичких садржаја на студијама педагогије у Босни и Херцеговини (Сарајево, Тузла), Републици Српској (Источно Сарајево), Хрватској (Ријека, Задар) и Македонији (Скопље). На основу датог приказа може се уочити значајна заступљеност наставних садржаја из дидактике те њихово диференцирање у низ посебних, специфичних дидактичких предмета који су уско спецификовани на проучавање појединих, за наставну праксу значајних проблема. Представљени приказ имплицира скупом закључака о позитивним решењима која могу представљати основу за иновирање постојећих курикулума студија педагогије код нас.

Кључне речи: дидактички садржаји, дидактика, студијски програми, педагогија, иновирање.

Увод

У савременом систему високог образовања студије педагогије усмерене су на образовање студената за обављање професије педагога у предшколским установама, основним и средњим школама, установама здравствене и социјалне заштите као и другим установама и институцијама које за примарну или секундарну делатност имају васпитање и образовање. Успешно реализовање професије педагога захтева од студија усмереност на развој разноликих знања и компетенција студената којима ће успешно одговорити захтевима савременог

¹ Рад је настао као резултат рада на пројекту број 183/1-16-8-01, под називом *Унапређивање и осавремењавање основних академских студија педагогије*, финансираном од стране Филозофског факултета у Нишу.

² marija.jovanovic@filfak.ni.ac.rs

доба. Имајући на уму изразито хуманистичку оријентацију педагошког позива неоспорно је да студије педагогије нужно подразумевају не само развој професионалних компетенција већ и „персоналне, стручне, развојне, акционе и социјалне компетенције“ (Staničić, 2003). У том смислу савремене студије педагогије налазе се пред сложеним изазовом стварања квалитетног формалног основа образовања педагога данашњице. Тако Делорс (1998) наводи четири основне тачке савременог образовања, а то су: 1. Учити знати – учење за знање; 2. Учити чинити; 3. Учити живети заједно, с другима – учити за заједнички живот; 4. Учити бити – учење за постојање (Delors, 1998).

Иновативни приступ образовању поставља пред професију педагога потребу за развојем низа разноликих компетенција. Међу њима се издвајају: (1) креативност и иновативност; (2) критичко мишљење и способност решавања проблема; (3) комуникационе вештине; (4) колаборативне компетенције (Anđevski i Florić, 2002). Овакво схватање компетенција ставља пред педагога 21. века захтев да се „константно усавршава и професионално развија, да ради на развијању сопствених вештина учења и мишљења, како би умео иновативно и ефикасно да примењује сопствена знања“ (Sljepčević i Zuković, 2015: 149). Профилисање савременог педагога захтева интеграцију наведених приступа. Њиме се једнака важност придаје како систему формалног образовања педагога тако и процесу њиховог стручног усавршавања којим ће се постојеће основе даље развијати и усавршавати.

Примењујући теоријска, практична и истраживачка сазнања педагошке науке „педагог доприноси остваривању и унапређивању образовно васпитног рада у установи, у складу са циљевима и принципима образовања и васпитања дефинисаних Законом о основама система образовања васпитања, као и посебним законима“ (*Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника, члан 5. „Службени гласник РС-Просветни гласник” бр.5/2012*). Своју комплексну делатност, у Републици Србији, педагози остварују у 9 основних области: (1) Планирање и програмирање образоно-васпитног, односно васпитно-образовног рада; (2) Праћење и вредновање образовно-васпитног, односно васпитно-образовног рада; (3) Рад са васпитачима, односно наставницима; (4) Рад са децом, односно ученицима; (5) Рад са родитељима, односно старатељима; (6) Рад са директором, стеченим сарадницима, педагошким асистентом и пратиоцем детета, односно ученика; (7) Рад у стручним органима и тимовима; (8) Сарадња са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицама локалне самоуправе; (9) Вођење документације, припреме за рад и стручно усавршавање (*Правилник о свим облицима рада стручних сарадника. члан 5. „Службени гласник РС-Просветни гласник” бр.5/2012*).

За успешно остваривање педагошке делатности у свим наведеним областима значајно место имају дидактичка знања и компетенције педагога. Дидактичке компетенције се „исказују кроз одабир и примјену методологије изградње предметног курикулума, организовање и вођење одгојно-образовног процеса, обликовање разредно-наставног озрачја, утврђивање ученикова постигнућа у школи и у погледу развоја модела одгојног партнерства с ро-

дитељима” (Јуричић, 2014, 85). Европски квалификацијски оквир унео је нови дидактички смер са болоњском реформом високог образовања где „компетентност” има за циљ, да се осим знања подстичу и циљано развијају комплексне способности (Gojković i Stojanović, 2015).

У намери да се утврди место и улога коју у систему формалног образовања будућих педагога има ова област дидактичких знања и компетенција, циљ овог рада је аналитички приказ дидактичких садржаја у савременим курикулумима студија педагогије у неким земљама из окружења. Приказом су обухваћени студијски програми педагогије у Босни и Херцеговини (Сарајево, Тузла), Републици Српској (Источно Сарајево), Хрватској (Ријека, Задар) и Македонији (Скопље).

1. Заступљеност дидактичких предмета у савременим курикулумима педагогије у Босни и Херцеговини

1.1. Филозофски факултет у Сарајеву

Филозофски факултет у Сарајеву Одсек за педагогију добија 1963. године иако су се педагошке дисциплине развијале на факултету много раније, у оквиру Одсека за филозофију. У складу са друштвеним потребама, у периоду 1969–1988. године трансформисан је у Одсек за педагогију и психологију, при чему најпре носи назив Одсек за педагогију са психологијом, а нешто касније мења име у Одсек за педагогију и психологију. Данас се студије на Одсеку за педагогију организују у три циклуса: додипломске студије у трајању од три, постдипломске и докторске студије у трајању од две године. На додипломским и дипломским студијама постоје опције једнопредметног или двопредметног студија. Академске 2017/18. године на Одсеку је покренут и посебан програм из области Специјалне педагогије³.

Данас одсек за педагогију чине катедре за: општу педагогију, предшколску и породичну педагогију, школску педагогију, специјалну педагогију, андрагогију, педагошко образовање и катедра за перманентно образовање.

Структуру студија педагогије чине:

I Циклус студија (3 године – 180ЕСПБ): (1) Једнопредметне студије: Педагогија; Специјална педагогија; (2) Двопредметне студије: Педагогија и босански, хрватски и српски језик, Педагогија и енглески језик и књижевност, Педагогија и италијански језик и књижевност, Педагогија и социологија, Педагогија и филозофија, Педагогија и библиотекарство.

II Циклус студија (2 године – 120ЕСПБ): (1) Једнопредметне студије: Педагогија, струковни смер, Педагогија, академски смер; (2) Двопредметне студије: Педагогија, струковни смјер и Друга студијска група, Педагогија, академски смјер и Друга студијска група

³ Преузето са сајта: <http://ff.unsa.ba/index.php/bs/o-odsjeku-pedagogija>

III Циклус студија (3 године – 180ЕСПБ): Теорије и истраживања креативног одгоја и образовања.

У структури студијског програма педагогије Дидактика има статус обавезног предмета на првом циклусу студија. Дидактички садржаји реализују се кроз предмете Дидактика 1 и Дидактика 2 у петом, односно шестом семестру. Као што се може видети у Табели 1 осим ова два базична дидактичка предмета на основном новоу студија у курикулуму студија педагогије, дидактички проблеми заступљени су и на нивоу дипломских студија у наставним предметима: *Савремене концепције учења и поучавања у настави, Вредновање одгојнообразовног рада и Истраживања у настави.*

Табела 1. Присутност дидактичких предмета на студијском програму педагогије при Филозофском факултету у Сарајеву

	Назив предмета	Статус	Семестар	Предавања	Вежбе	ЕСПБ
I циклус студија Преддиплом. студије	Дидактика 1	О	V	2	2	5
	Дидактика 2	О	VI	2	1	3
II циклус студија Дипломске студије	Вредновање одгојнообразовног рада	И	I	1	2	5
	Савремене концепције учења и поучавања у настави	И	II	2	2	5
	Истраживања у настави	И	IV	0	2	1
	Обавезни заједнички програмски модул					
	Курикулум креативне школе	О	III	10	5	5
	Предмети изборног модула					
III циклус студија Докторске студије	Иновативни модели наставе и креативност					5
	Организација наставе која потиче креативност					5
	Методе развоја дечије креативности					5
	Процена креативности наставника и ученика					5
	Вредновање и оцењивање школске креативности					5

Табела 1 приказује део структуре студијског програма педагогије, и то онај део који се односи на предмете који обухватају дидактичке садржаје. Из приложеног се може констатовати велика усмереност програма ка дидактици и развоју дидактичких компетенција студената. Такав закључак произлази из чињенице да су дидактички предмети заступљени на сва три нивоа студија са укупно 3 обавезна и чак 8 изборних предмета.

Дидактика 1 и Дидактика 2 као обавезни предмети у првом циклусу студија имају за циљ да „студенте упознају са савременим токовима и достиг-

нућима у дидактичкој теорији и наставној пракси и омогуће им ваљано при- мање и схватање дидактичких спознаја како би могли компетентно суделова- ти у рјешавању теоријских и практичних проблема из ове области” (Наставни план и програм, академска 2013/2014. година: 49). Силабусом су дефинисани основни задаци: темељито овладавање фундаменталним сазнањима дидактике; оспособљавање за учовање и процјењивање дидактичких проблема; овлада- вање техникама и инструментима значајним за учење и поучавање; оспособља- вање за читање научних и стручних текстова; перманентно праћење дидактич- ке теорије као и праћење и истраживање дидактичких проблема у непосредној пракси⁴. Реализација постављених циљева и дефинисаних задатака заснована је на следећим садржајима који се обрађују у оквиру ових предмета: Дидакти- ка у систему научних дисциплина, Предмет и задаци дидактике, Хисторијски развој дидактике, Дидактичке теорије, Наставни процес и Наставни системи (Дидактика 1) и Учење и поучавање у настави, Планирање и програмирање у настави, Организација и реализација учења и поучавања, Методе наставног рада, Наставна средства и наставна помагала, Вредновање наставног рада и Методологија дидактичког истраживања (Дидактика 2).

На другом новоу студија, низом изборних предмета стичу се дидактичка знања и компетенције. Како би се потпуније приказали дидактички садржаји у савременим курикулумима студија педагогије, добро је издвојити неке међу њима.

Тако на пример, циљ изучавања педагошке научне дисциплине **Вредновање одгојно-образовног рада** јесте да оспособи студенте за разумевање и примену системског приступа глобалних модела вредновања, упознавање основа методо- логије вредновања за постизање квалитета школе. Садржаји којима се остварује наведени циљ су: Појмовно-концептуална одређења курикулума и курикулумске концепције; Развијање курикулума у образовним инситуцијама и појам андра- гошког циклуса; Планирање и обликовање курикулума за одрасле полазнике; Рад на скривеном курикулуму; Проблеми односа дидактичке и курикулумске тео- рије; Повезаност курикулума и теорије потреба у раду са одраслим полазницима; Иновације и развој курикулума с обзиром на примењиви свет рада.

Надаље, у фокусу наставног предмета **Савремене концепције у настави** на дипломским студијама јесте упознавање студената са најефикаснијим стра- тегијама и моделима учења и поучавања у настави, те и њихово оспособљавање да практично примене савремене моделе наставе у појединим наставним под- ручјима уз посебан нагласак на методiku учења која чини централни део ових модела. Садржаји овог наставног предмета обухватају: Подучавање у настави; Учење у настави; Проблемско учење у настави; Учење путем откривања; Алго- ритмитација процеса учења; Учење помоћу уџбеника; Учење помоћу машина за учење; Учење на даљину; Стратегије и технике ефикаснијег учења; Наставна умећа у процесу учења и поучавања; Учење у малим групама и тандему.

Изборни предмет **Истраживања у настави** усмерен је ка истраживању фундаменталних проблема из методике наставног рада и оспособљавању сту-

⁴ Преузето са сајта: http://ff.unsa.ba/files/trajno/npp/pedagogija/Akademaska_2013_14.pdf

дената за директну примену савремених метода истраживања наставе. Књигом предмета, између осталих, предвиђене су следеће значајне дидактичке теме: Потребе за истраживањима у настави; Проблеми истраживања у настави; Димензије истраживања у настави; Врсте истраживања у настави; Методе истраживања у настави; Технике истраживања у настави; Планирање истраживања у настави; Извођење истраживања у настави, и сл.

На докторским студијама педагогије, као што се на основу горенаведеног табеларног приказа може видети присутни су разнолики дидактички садржаји а нагласак је превасходно постављен на дидактичка знања која су у функцији подстицања креативности ученика. Ови наставни предмети оријентисани су ка примени метода и иновативних модела наставе у развоју креативности, организовању наставе која „буди“ и подстиче креативност ученика, те вредновању о оцењивању школске креативности, и сл.

1.2. Филозофски факултет у Тузли

Студије педагогије на Филозофском факултету у Тузли које се реализују кроз два нова студија: Дипломске (8 семстара, 240 ЕСПБ) и Магистарске (2 семестра, 60 ЕСПБ) имају за циљ стицање знања и развијање способности и вештина потребних за професионални рад педагога у области васпитања и образовања, то јест, стицање истраживачких и стручних компетенција у педагогији „у оквиру којих ће студенти моћи примјенити знања из методологије научних истраживања при рјешавању постављених проблема из области стуке, критички интерпретирати научну и стручну литературу, разумјети темељне спознаје у педагогији као фундаменталној и примјенејеној науци, те разумјети феномен одгоја и образовања у различитим контекстима“⁵.

Табела 2. Присутност дидактичких предмета на студијском програму педагогије при Филозофском факултету у Тузли

	Назив предмета	Статус	Семестар	Предавања	Вежбе	ЕСПБ
I циклус студија	Дидактика 1	О	V	2	2	5
	Дидактика 2	О	VI	2	1	3
	Курикулум	О	V	3	2	6
Дипломске студије	Темељна наставна умећа	И	V	2	1	3
II циклус студија Мастер студије	Савремене дидактичке теорије	И	I	2	1	6
III циклус студија Докторске студије	/	/	/	/	/	/

⁵ Преузето са сајта: http://www.ff.untz.ba/index.php?page=Pedagogija_program_Iciklus

Дидактика 1 са статусом обавезног предмета у првом циклусу студија има за циљ да упозна студенте са темељним дидактичким категоријама, историјским развојем дидактичке мисли, те законитостима наставе и институционализованог учења, суштином наставних система, дидактичких принципа и дидактичких теорија и сл. Основни исходи курса оријентисани су на идентификовање и описивање суштинских одлика наставе, интерпретацију једноставнијих истраживачких задатка из подручја дидактике, разумевање наставних система и дидактичких принципа, и слично. Као индикативни садржаји наставног предмета могли би се издвојити: Дидактика као научна дисциплина; Историјски развој дидактике; Разредно-предметно-часовни систем наставе; Појам, суштина и врсте наставе; Фактори, циљеви и задаци наставе; Савремени наставни системи (Хеуристичка настава, Проблемска настава, Програмирана настава, Егземпларна настава, Менторска настава); Појам и класификација дидактичких принципа; Дидактика као теорија образовања у оквиру критичко-конструктивне науке о одгоју; Дидактика као теорија поучавања; Дидактика као кимбернетичко-информацијска теорија; Дидактика као теорија курикулума; Дидактика као критичка теорија наставне комуникације.

Дидактика 2 води ка упознавању студената са темељним дидактичким сазнањима о унутрашњој и спољашњој организацији наставе и њиховом оспособљавању за самостално извођење и евалуацију наставног процеса. С тим у вези, могу се издвојити неки значајни исходи: оспособљавање студената за израду наставног плана, програма, курикулума наставног предмета, формулисање циљева и исхода учења, описивање етапа наставног процеса, класификовање и разумевање наставних метода и облика наставног рада, успешно конципирање и реализовање наставне јединице, и континуирано праћење и евалуација ученичких постигнућа. Само неки од садржаја којима се остварују дефинисани циљеви и исходи овог наставног предмета су: Садржај образовања у настави; Наставни план и програм; Курикулумски приступ образовању; Врсте или типови курикулума; Нивои планирања курикулума; Етапе наставног процеса; Наставни час; Артикулација наставе; Облици рада у настави; Наставне методе; Планирање и припремање у настави; Вредновање наставног рада; Евалуација дидактичке ефикасности часа.

Курикулум као обавезни предмет на првом нивоу студија тежи ка упознавању студената са темељним појмовима и концептима курикулума као и најважнијим детерминантама курикулумског структурисања васпитно-образовног процеса у школи. Исходи наставног предмета дефинисани су као: разумијевање односа између наставног плана и програма и курикулума, самостална евалуација наставних програма и уџбеника, тимски рад у процесима израде наставних планова и програма и изради уџбеника, приручника и радних материјала⁶. Међу дидактичким садржајима у курикулуму овог наставног предмета могу се издвојити: Наставни план и наставни програм; Курикулум као категоријални појам теорије одгоја и образовања; Планирање курикулума; Развој ку-

⁶ Преузето са сајта: <http://www.untz.ba/index.php?page=studij>

рикулума; Курикулум и наставни планови и програми основне и средње школе; Савремене образовне политике и развој курикулума.

Темељна наставна умећа у статусу изборног предмета усмерена су на усвајање нове слике наставничких вештина, те упознавање са умећима планирања и припремања, извођења и вођења наставног часа. Књигом наставног предмета предвиђена је оспособљеност студената за идентификацију модела (не)ефикасног односа између наставника и ученика, разликовање наставних умећа нужних за припрему и реализацију наставног часа, селектовање умећа потребних за оцењивање како рада ученика тако и властитог рада наставника, те и утврђивање специфичних умећа поучавања ученика са посебним потребама.

Напоследку, кроз наставни предмет **Савремене дидактичке теорије** студенти се оспособљавају за разумевање и развијање дидактичког вокабулара као и примену у свакодневном говору, критичко пропитивање образовних процеса са становишта различитих дидактичких теорија, и планирање и реализацију наставног процеса у складу са тим теоријама. С тим у вези, програмски садржаји усмерени ка остваривању циљева и исхода овог предмета крећу се од историјског развоја дидактичке мисли и теоријских приступа настави и образовању преко дидактичке теорије и модела настава до дидактика као: теорије образовања у оквиру критичко-конструктивне знаности о одгоју, теорије поучавања, кибернетичко-информацијска теорије, теорије курикулума, критичке теорија наставне комуникације.

2. Заступљеност дидактичких предмета у савременим курикулумима педагогије у Републици Српској

2.1. Филозофски факултет у Источном Сарајеву, Пале

Слично примеру Филозофског факултета у Сарајеву, тако је и Филозофски факултет на Палама „претрпео“ различите трансформације и реструктурирације од свог оснивања. Понајпре, прва генерација студената педагогије на овај факултет уписана је академске 1963/1964. године. Потом је након обнављања његовог рада од 1994. покренут у „погон“ Одсек за педагогију и психологију. Већ од академске 1997/1998. године на Одсеку за педагогију и психологију десиле су се нове промене, па је оформљен Одсек за педагогију и андрагогију, да би напоследку од 2000/2001. године педагогија као смер добила на самосталности те је конституисан Одсек за педагогију. Од 2010/2011. године студије педагогије одвијају се у два циклуса. Након завршетка првог циклуса студија педагогије студент стиче звање Дипломирани педагог (240 ЕСПБ), а након другог циклуса свршени студенти добијају звање Мастер педагог (60 ЕСПБ). Колики значај се придаје развоју дидактичко-методичких компетенција студената говори у прилог заступљеност од десет дидактичких предмета на оба нивоа студија (8 на дипломским и 2 на мастер студијама). Како су они распоређени у студијским програмима педагогије може се видети у Табели 3.

Табела 3. Присутност дидактичких предмета на студијском програму педагогије при Филозофском факултету у Источном Сарајеву, Пале

	Назив предмета	Статус	Семестар	Предавања	Вежбе	ЕСПБ
I циклус студија Дипломске студије	Основи дидактике	О	III	2	2	5
	Дидактичке теорије	О	IV	2	2	5
	Интерактивне методе у настави	И	IV	1	1	2
	Педагошка докимологија	И	IV	1	1	2
	Наставни системи	О	V	2	2	5
	Дидактичке иновације	О	VI	2	2	3
	Интерактивно учење	И	VI	1	1	2
II циклус студија Мастер студије	Мултимедијска настава	И	VII	1	1	2
	Настава и учење	О	I	2	2	5
III циклус студија Докторске академске студије	Учење учења	И	I	2	2	5
	/	/	/	/	/	/

Упознавање са базичним дидактичким знањима студенти започињу већ од друге године првог циклуса студија кроз обавезни предмет *Основи дидактике*. Исходи ка којима се тежи у савладавању градива овог наставног предмета односе се на идентификовање круцијалних проблема дидактике, анализирање и критичко процењивање различитих дидактичких феномена и схватања дидактике, као и практичну примену стеченог знања у пракси. Иако оријентисан ка стицању основних дидактичких знања, курикулум овог наставног предмета садржајно је богат: Дидактика педагошка дисциплина; Настанак и развој дидактичких идеја; Дидактика – појам и предмет, Дидактика и друге науке; Истраживања у дидактици; Образовање – појам и значај; Знање; Способности; Појам васпитање и његов значај у настави; Критеријуми конкретизације циља васпитања у настави; Настава; Фактори наставе; Сазнавање у настави; Комуникација у настави; Емоције и њихов значај у настави⁷.

Дидактичке теорије које се одмах у наредном семестру изучавају имају за циљ схватање суштине дидактичких теорија и оспособљавање за њихово критичко разматрање. Само неки од исхода овог обавезног курса усмерени су ка објашњавању и интерпретирању различитих дидактичких теорија и мета-теорија, њихових компоненти и полазишта, те и примени сазнања о истима у изучавању и унапређивању наставе и учења⁸. Кроз интерактивне методе и дијалог реализују се неки од садржаја наведеног обавезног предмета: Појам дидактичка теорија, метатеорија и тангентни појмови, Улога дидактичких теорија; Класификације дидактичких теорија; Теорије материјалног и формалног образовања; Дидактички структурализам берлинске школе; Клафкијева критичко-

⁷ Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/osnove-didaktike.pdf>

⁸ Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/didakticke-teorije.pdf>

конструктивна дидактичка теорија; Шулцова теорија поучавања, Теорија курикулума Кристине Мелер; Винкелова теорија наставне комуникације; Теорија развијајуће наставе; Кибернетичке теорије; Теорија степног формирања умних радњи; Остале теорије (когнитивистички засноване, духовно научно педагошки утемељене); Чиниоци наставе у светлу дидактичких теорија; Идентификација и конципирање истраживања и унапређивања наставе у духу дидактичких теорија.

Изборни курс под називом *Интерактивне методе у настави* има за циљ упознавање и разумевање полазишта интерактивне наставе и изграђивање критичког односа према могућностима примене интерактивних техника у настави. Савладавањем овог наставног предмета од студента се очекује да ће бити оспособљен да критички анализира полазишта интерактивне наставе, да разуме и развија педагошке импликације из њих, да сазнаје о интерактивним техникама и могућностима њихове примене у настави али и да креативно приступа примени стечених знања у планирању и реализацији интерактивне наставе. Садржаји наставног предмета које ученици усвајају су: Појам интерактивне наставе; Функције образовања, Природа учења; Стиллови учења; Типови активности у интерактивној настави; Врсте метода и техника у интерактивној настави; Реализација појединих метода у интерактивној настави; Поједине технике у интерактивној настави; Кооперативно учење; Планирање интерактивне наставе; Реализација интерактивне наставе; Улога водитеља у реализацији интерактивне наставе; Реализација часа или теме обуке применом интерактивног модела⁹.

Основна сазнања о оцењивању, методологији испитивања и оцењивања студенти стичу кроз изборни предмет *Педагошка докимологија*. Поред усвојености основних докимолошких појмова, од студента се очекује и поседовање знања о начинима и техникама испитивања и оцењивања, самосталност у конструисању и примени тестова знања али и аналитички приступ објективности оцењивања у пракси. Осим изучавања садржаја који се тичу историјског развоја докимологије и усвајања основних докимолошких појмова, студенти изучавају и садржаје који се односе и на: Вредновање ефеката наставе из угла дидактичких теорија, Нове парадигме у оцењивању; Развој, функција и форме оцењивања, Проблеми вредновања; Проблеми субјективног оцењивања; Прогностичка вредност оцена; Принципи оцењивања; Методе испитивања и оцењивања; Утврђивање нивоа успешности; Врсте оцењивања; Критеријуми и стандарди оцењивања; Тестови знања, Врсте тестова знања, Типови задатака у тестовима знања; Конструисање теста знања, Примена тестова знања; Објективност, дискриминативност, поузданост и ваљаност тестова знања¹⁰.

Наставни системи као обавезан предмет оријентисан је ка упознавању студената са дидактичким специфичностима и ефектима савремених наставних

---

⁹ Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/interaktivne-metode-u-nastavi.pdf>

¹⁰ Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/pedagoska-dokimologija.pdf>

система. У том духу од студената се очекује да усвојена теоријска сазнања о наставним системима, њиховој структури и саставницама критички анализирају и процењују њихове ефекте¹¹. Курикулумом овог наставног предмета предвиђени су следећи садржаји: Појам и класификација наставних система; Хеуристичка настава; Програмирана настава; Егземпларна настава; Проблемска настава; Индивидуализована настава; Индивидуално планирана настава; Микронастава; Тимска настава; Компјутеризована настава; Интерактивна настава; Респонбилна настава; Интегративна настава; Инклузивна настава; Менторска настава.

Шира, дубља и темељнија дидактичка знања студенти стичу у оквиру обавезног наставног предмета *Дидактичке иновације*. Као неки од најважнијих исхода овог наставног предмета могу се одабрати њихово оспособљавање за критичко проучавање дидактичких иновација у савременом образовању, школи и настави као и за практичну примену иновативних модела наставе и модела обучавања наставника за примену иновација. Поред појмовног одређења дидактичких иновација и њихове класификације садржајима овог наставног предмета обухваћене су и следеће теме: Претпоставке, чиници, критеријуми и подручја примене дидактичких иновација; Новине у организацији система образовања; Промене у циљевима и садржајима образовања и наставе; Иновације у изградњи школских и наставних објеката у образовној технологији; Промена у планирању и реализацији образовног курикулума; Промене у евалуацији образовног курикулума; Нове варијанте наставних система и иновативни модели наставе; Промене у позицијама, улогама и односима ученика и наставника, информални облици образовања; Промене у доживотном образовању и самообразовању; Нове концепције и облици образовања на почетку основне школе, Модуларно професионално стручно образовање; Дидактичке иновације у оквиру модела савремених и алтернативних школа; Планирање и програмирање едукације наставника за примену дидактичких иновација; Упознавање и развијање савремених облика обучавања наставника за иновирање наставе¹².

Студенти који током студија изаберу наставни предмет *Интерактивно учење* имаће прилике да се не само упознају и критички анализирају сазнања о интерактивном учењу већ и оспособе за планирање, реализацију и евалуацију модела интерактивног учења. Након усвајања основних појмова и упознавања образовног и васпитног значаја интерактивног учења студенти се уводе у садржаје који поред теоријске имају и значајну практичну вредност. Такви садржаји односе се на планирање и реализацију интерактивног учења, моделе његове примене, евалуацију интерактивног учења у настави као и моделе вредновања његове ефикасности, обучавање наставника за примену интерактивног учења и израду припреме за примену интерактивног учења¹³.

О савременим дидактичким медијима и њиховој примени у настави студенти имају прилике да уче кроз *Мултимедијску наставу*. Исходи овог избор-

¹¹ Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/nastavni-sistemi.pdf>

¹² Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/didakticke-inovacije.pdf>

¹³ Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/interaktivno-ucenje.pdf>

ног курса усмерени су управо ка овладавању основним знањима везаним за примену и употребу савремених дидактичких медија, односно, мултимедијалних ресурса у настави као и оспособљавање за припрему и реализацију наставних садржаја уз коришћење мултимедија у циљу очигледности и динамичности у настави¹⁴. То се може постићи кроз различите садржаје који се крећу од појмовног одређења мултимедија, образовања на даљину, *e-learninga*, преко моделовања *web* портала и педагошких ефеката примене образовања на даљину, одржавања видеоконференција и покретања дискусионих форума, до стицања знања о мултимедијима и хипермедијима у индивидуализацији наставе и о различитим врстама и карактеристикама *web* портала.

На Мастер студијама педагогије два су наставна предмета посвећена концепту учења. У оквиру *Наставе и учења* критички се анализира повезаност модела наставе (групне, интерактивне, активне, на деловање оријентисане) са концептима учења (учења путем открића, кооперативног учења, искуственог учења, учења конструкцијом, интегративног учења, интерактивног учења, активног учења) и студенти се оспособљавају да конципирају моделе наставне праксе у складу са савременим концептима учења¹⁵. *Учење учења* обухвата овладавање теоријским концептом учење учења, оспособљавање за примену познатих метода за учење учења (кроз огледна предавања, анализе праксе, теорије и истраживања, идр.) и креирање нових у складу са захтевима и потребама праксе¹⁶.

3. Заступљеност дидактичких предмета у савременим курикулумима педагогије у Хрватској

3.1. Филозофски факултет у Ријеци

Одсек за педагогију Филозофског факултета у Ријеци имао је богат еволутивни пут захваљујући непрестаном развоју педагошке делатности у Ријеци и ближем окружењу. Наиме, за подручје стручног образовања био је задужен Педагошки центар који се од 1955. године развијао унутар Више стручне педагошке школе. Ова школа која у периоду од 1962. до 1972. делује под називом Висока индустријско-педагошка школа унутар својих зидова оснива Одсек индустријске педагогије. Његова намена била је оспособљавање кадрова за стручно образовање и то профила: организатор образовне установе, програмер образовања, организатор наставе и просветни саветник. Интересантно је да је у том времену у оквиру овог одсека организовано и педагошко-психолошко

---

¹⁴ Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/multimedijaska-nastava.pdf>

¹⁵ Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi-master/nastava-i-ucenje.pdf>

¹⁶ Преузето са сајта: <http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi-master/ucenje-ucenja.pdf>

образовање оних који нису завршили наставничке школе. Битно је споменути да је 1962. основан и Завод за индустријску педагогију који је констатно, поред осталог (научног истраживања, перманентног образовања...) остваривао успехе на подизању квалитета наставног процеса. С тим у вези, већ 1963. године основан је и Експериментални центар за индустријско образовање као самостална научно-истраживачка јединица којој је био циљ унапређење наставе и израда наставних средстава путем посебних програма. У наредном шестогодишњем периоду (1972–1978) делује Факултет индустријске педагогије као специјализовани педагошки факултет у чијем саставу је било 8 катедара. Једна од њих је била и Катедра индустријске педагогије. Научно-истраживачка јединица у оквиру ње био је Институт за индустријску педагогију настао из гореспоменутог Завода за индустријску педагогију. У периоду 1977–1998. студије педагогије на Педагошком факултету у Ријечи изводиле су се путем Завода за педагогију. Већ 1998. године Педагошки факултет мења назив у Филозофски факултет на коме се данас студије педагогије одвијају се у три нивоа: Додипломске – 6 семестара, Дипломске – 4 семестра и Докторске – 2 семестра¹⁷.

Табела 4. Приступност додактичких предмета на на студијском програму педагогије при Филозофском факултету у Ријечи

	Назив предмета	Статус	Семестар	Предавања	Вежбе	ЕСПБ
I циклус студија Додипломске студије	Дидактика– планирање и програмирање образовних процеса	О	V	2	2	5
II циклус студија Мастер студије	Школски педагог и настава	И	III	2	2	6
III циклус студија Докторске студије	Дидактичке теорије и рецентна дидактичка истраживања			20		10
	Образовање и процесни курикул			20		10

Кроз обавезни наставни предмет *Дидактика – планирање и програмирање образовних процеса*, а уз то и базични дидактички предмет, врши се теоријско-методолошко утемељивање дидактике и темељних дидактичких појмова као основе за правилно разумевање наставе као процеса. У наставне садржаје којима се остварује дидактичко образовање студената педагогије убрајају се: Темелни дидактички појмови и дидактички системи; Дидактичке теорије, правци, модели и системи; Планирање и програмирање одгојно-образовних процеса; Наставни план, програм и курикулум; Дидактичка начела, методе, облици, технологија и медији као алати за успешан одгојно-образовни процес; Комуникацијски процеси; Одгојно-образовна клима.

¹⁷ Преузето са сајта: <https://www.ffri.uniri.hr/hr/odsjeci-i-katedre/pedagogija.html>

Школски педагог и настава представља изборни предмет на другом нивоу студија који је устремљен на оспособљавање студената за праћење и унапређивање наставе у школама применом теоријских и практичних сазнања педагогије, њених дисциплина и комплементарних наука. С циљем да студенте оспособи за унапређивање планирања, извођења и евалуације наставе у школи, овај наставни предмет укључује дидактичке садржаје попут: Процеси и технике опсервације одгојно-образовног рада и супервизије у настави; Циљеви праћења наставе и врсте праћења; Етапе праћења наставе, избор циља праћења наставе; Развој инструментарија за праћење и прикупљање података о настави; Опсервација наставе; Анализа наставе (времена, наставног садржаја, примене наставних средстава и помагала, наставних метода, понашања ученика и наставника, документације); План унапрјеђивања наставе темељен на анализи увида у наставу; Усавршавање оспособљености педагога за праћење наставе.

Образовање и процесни курикул на докторским студијама усмерен је на идентификацију, дефинисање и компарирања процесног курикула с другим врстама курикула; развој процесног курикула; евалуацију конкретних процесних курикула и истраживања процесног курикула с теоријског и емпиријског становишта¹⁸. Садржај предмета обухвата следеће наставне теме: Курикул и дидактика, Појам курикула, Врсте курикула, Трансмисијски курикулум, Продуктни курикул, Процесни курикул, Курикул као праксис, Скривени курикул, Реални курикул.

Дидактичке теорије и рецентна дидактичка истраживања намењен је докторандима чији је примарни интерес везан уз проучавање и иновирање дидактичких процеса као и критичко промишљање система образовања наставника и других стручњака запослених у одгојно-образовним институцијама¹⁹. Предвиђени дидактички садржаји који покривају ову област проучавања су: Разлози постојања више теорија и модела дидактичких процеса; Анализа традиционалних система и модела дидактичких процеса; Критика традиционалне наставе; Анализа савремених система и модела (Индивидуализирана настава; Модели наставе засновани на проблемско-комплексној теорији; Комуникацијски модели, Настава као комуникацијски систем; Основне карактеристике структуре и функције алгоритамског модела наставе и учења; Еластични и нееластични алгоритамски модел; Хеуристички алгоритамски модел; Редундантни модели; Конструктивистички модел учења; Модел генетичког учења; Модел отворене наставе; Модел искуственог учења; Модел откривајућег учења и учења по аналогији).

---

¹⁸ Преузето са сајта: https://www.ffri.uniri.hr/files/studijskiprogrami/2018-2019/PED_1P-program_preddipl-2018_2019.pdf

¹⁹ Преузето са сајта: https://www.ffri.uniri.hr/files/studijskiprogrami/2018-2019/PED_1P-program_preddipl-2018_2019.pdf

2.2. Филозофски факултет у Задру

Студије педагогије на Свеучилишту у Задру имају традицију дугу 55 година. Данас се оне остварују као двопредметне студије педагогије и другог студијског програма на три новоа: преддипломске, дипломске и докторске студије („Квалитета у одгоју и образовању“). Међу циљевима студија педагогије издвајају се: „познавати концепције, моделе и програме остваривања одгојно-образовних циљева у институционалном контексту (стандардне и алтернативне концепције у дечјем вртићу и школи, модели интеграције деце с посебним потребама у редовни одгојно-образовни сустав, рад домова за децу и младе те центара за одгој) и изванинституционалном контексту (превентивни програми, савјетодавни рад и сл.); разумјети поступке и технике израде пројеката истраживања одгојно-образовне праксе; потицати изграђивање критичког и креативног приступа теоријским и практичним педагошким проблемима”²⁰.

Табела 5. Присутност дидактичких предмета на студијском програму педагогије при Филозофском факултету у Задру

	Назив предмета	Статус	Семестар	Предавања	Вежбе	ЕСПБ
I циклус студија Преддиплом. студије	Дидактичке теорије	О	V	2	2	5
	Дидактика наставе	О	VI	2	2	5
II циклус студија Дипломске студије	/	/	/	/	/	/
III циклус студија Докторске студије	Изборни предмети					
	Настава у савременој школи			20		10
	Култура наставе и курикул			20		10
	Активни облици учења и поучавања			20		10

Дидактика наставе обавезни је предмет на првом нивоу студија и тежи ка развоју компетенција разумевања макроелеманата наставе, њене структуре и етапа, примене савремених наставних метода и социјалних облика реализације наставе, разумевања организације и артикулације наставног часа, развоја критичког приступа дидактичким питањима и проблемима, и слично. Садржаји обухваћени курикулумом овог курса усмерени су на значајне дидактичке проблеме попут: структуре наставног процеса, макроелеманата и етапа, те различитих начина наставног деловања, микроелеманата наставног процеса, материјално-техничке основе наставе, савремене наставне технологије, наставних средстава и помагала, начина њихове примене у сврху учења и поучавања, наставних метода, социјалних облика наставног рада, организације

²⁰ Преузето са сајта: http://www.unizd.hr/Portals/10/Nasatvni%20planovi%20i%20programi%202018/NPip_PDS_2018_27.03.2018..pdf?ver=2018-03-27-220131-940

и артикулације наставног часа, наставних принципа и савремених стандарда квалитетне наставе.

Још један обавезни предмет *Дидактичке теорије* студенти имају прилике да упознају током шестог семестра преддипломских студија. Само неке од тема које се реализују кроз овај предмет су: Предмет, развој и различита одређења дидактике; Основни појмови (учење, поучавање, одгој, образовање, настава); Савремени конструктивистички контекст дидактичког деловања, његове рефлексије на процесе учења и поучавања, те активни облици учења и поучавања уз континуирано потицање развијања критичког и креативног приступа дидактичким питањима и проблемима.

Реализација садржаја усмерена је на развој многоструких компетенција попут: разумевања предмета и развоја дидактике, познавања савременог контекста дидактичког деловања и рефлексије научно-технолошког развоја на учење и поучавање; познавања циљева, задатака и врста наставе, наставних планова и програма и курикулума; познавања концепта активног учења и слично²¹.

Активни облици учења и поучавања као изборни предмет докторских студија усмерени су на изграђивање критичког приступа теоријским и методолошким питањима имплементације активних облика учења и поучавања у савремену наставу²². Садржаји овог курса односе се на критичку анализу контекста савременог наставног деловања и препознавања истраживачких проблема у савременој наставној пракси као и разликовање различитих теоријских полазишта и перспектива планирања, имплементације и експлорације савремених облика учења.

Основна тежња наставног предмета *Настава у савременој школи* је да студентима докторских студија омогући проширивање компетенција у области научног приступа истраживању проблема наставе савремене школе, као и упознавање са актуелним дидактичким теоријама и истраживањима наставе. Садржаји овог курса омогућавају докторандима да: критички мисле, анализирају и односе се према настави и наставним облицима, критички анализирају наставне односе и преузимају одговорност за властито учење и обликовање независног мишљења.

Курикулум наставе и курикулум обухвата садржаје из области теорије курикулума, односно курикуларног планирања и програмирања наставе. Реализација ових наставних садржаја усмерена је на овладавање методологијом планирања и имплементације курикулума, унапређивање и развој курикулума заснованог на потребама, активном учењу и исходима учења: курикулум усмерен на ученика и његов целовит развој, критичко промишљање културе наставе, и друго.

---

²¹ Преузето са сајта: http://www.unizd.hr/Portals/10/Nasatvni%20planovi%20i%20programi%202018/NPiP_PDS_2018_27.03.2018..pdf?ver=2018-03-27-220131-940

²² Преузето са сајта: http://www.unizd.hr/Portals/10/Nasatvni%20planovi%20i%20programi%202018/NPiP_DS_%2027.03.2018..pdf

4. Заступљеност дидактичких предмета у савременим курикулумима педагогије у Македонији

4.1. Филозофски факултет у Скопљу

Развој педагошке делатности, посебно наставе и истраживања у Македонији одвијао се унутар Института за педагогију који је тесно повезан са оснивањем Филозофског факултета у Скопљу 1946. године. Прве три године предвиђене педагошке активности реализовале су се у оквиру Катедре за филозофију и педагогију. Већ од 1949/1950. године студије педагогије одвијају се на посебној Катедри за педагогију која и дан данас постоји као посебна организациона јединица Филозофског факултета у Скопљу. На овом факултету студенти могу похађати текућа три нивоа студија: Додипломске (240 ЕСПБ), Магистарске (60 ЕСПБ) и Докторске (180 ЕСПБ). Распоред дидактичких предмета у студијском програму педагогије приказан је у доњој табели.

Табела 6. Присутност дидактичких предмета на студијском програму педагогије при Филозофском факултету „Свети Кирил и Методиј“ у Скопљу

	Назив предмета	Статус	Семестар	Предавања	Вежбе	ЕСПБ
I циклус студија Додипломске студије	Дидактика 1	О	III	3	2	6
	Дидактика 2	О	IV	3	2	6
	Андрагошка дидактика	О	V	3	1	5
	Менторство и настава	И	V	2	1	4
	Интерактивни приступи у настави	И	VI	2	1	4
	Развој курикулума	И	VII	2	1	4
	Евалуација	И	VII	2	1	4
	Наставне стратегије	И	VII	2	1	4
	ИКТ у настави	И	VIII	2	1	4
Школска докимологија	И	VIII	2	1	4	
II циклус студија Магистарске студије	Настава и учење	О	I	20	/	9
	Развој курикулума	И	II	6	/	3
	Евалуација васпитно-образовног процеса	И	II	6	/	3
	Интерактивни модели развијања педагошких компетенција	И	II	6	/	3
III циклус студија Докторске студије	Моделовање образовног процеса	О	I	30	/	6
	Курикулум савремене школе	И	II	30	/	6
	Мултимедијална дидактика	И	II	30	/	6
	Интеграција програмских подручја у основном образовању	И	II	30	/	6
	Интерактивне компетенције – развој и имплементација	И	IV	30	/	6

Разумевање основних законитости и тенденција у савременој настави као специфичном процесу сазнања, темељно усвајање општих дидактичких категорија, проучавање генезе и ефективних видова наставе, припремање за самостално усвајање знања, комуникационих вештина и дидактичких истраживања само су неке од компетенција које су предвиђене обавезним курсом *Дидактика 1*. Садржаји овог наставног предмета дотичу теме самог појмовног одређења дидактике и њеног историјског развоја, појма наставе, њених фактора, циљева и задатака као и дидактичких концепција наставе. Значајан простор посвећен је класификацији и видовима наставе (индивидуализована, проблемска, тимска, програмирана, егземпларна, микро-настава), комуникацији у настави, али и систему дидактичких принципа и методологији дидактичких истраживања. Као логичан наставак следи *Дидактика 2* унутар које се стреми ка вишем нивоу компетентности студената, функционалним знањима и вештинама, а превасходно оспособљавању студената за планирање, организовање и евалуацију наставе, примену савремених методичких приступа, иновирање наставе и стицање вештина за самостално истраживање, презентовање и евалуацију нових дидактичких стратегија²³. У складу са тим, индикативни садржаји курса крећу се од наставног плана и програма, разредно-часовно-предметног система наставе, наставног часа (појам, евалуација и дидактичка ефикасност), преко етапа наставног процеса, облика наставног рада, и наставних метода, иновација у настави, до рада у комбинованим одељењима, домаћих задатака и наставних екскурзија, и друго.

О карактеристикама наставе за одрасле студенти сазнају кроз предмет *Андрагошка дидактика*. Похађањем овог обавезног курса студенти стичу компетенције планирања, организације, имплементације и евалуације процеса образовања одраслих. У складу са тим, обрађују се следећи садржаји: Карактеристике одраслог ученика; Принципи образовног рада са одраслим ученицима; Презентација и анализа савремених теорија наставе; Специфичности образовног рада са одраслима и основне дидактичке компоненте; Курикулум формалног и неформалног образовања одраслих; Врсте образовања одраслих; Организација наставног рада са одраслима; Праћење и евалуација наставног процеса.

Менторство и настава као изборни предмет оријентисан је ка стицању вештина и способности менторисања и туторства, подршке и усмеравања, овладавања техникама и методама менторског и туторског вођења ученика, ученика и колега (вршњачког поучавања и вођења). Складно томе, садржаји програма овог предмета односе се првенствено на терминолошко одређење менторисања и туторства, модела и стилова у интеракцији, лидерских стилова, *on-line* и *e-менторства* и туторства, симулирања ситуационог вођења, и тако даље.

Усмереност ка развоју дидактичких компетенција студената врши се и кроз изборни предмет *Интерактивни приступи у настави*. Циљ овог предмета је стицање знања, развијање вештина и способности примене савремених интерактивних приступа у настави и учењу са различитим узрасним групама,

---

²³ Преузето са сајта: <https://drive.google.com/file/d/1yYSHkYsKTcd0Hj0E7ewRJvTejxmt9Ues/view>

посебно одраслима, и оспособљавање за планирање, дизајнирање, имплементацију и вредновање интерактивних наставних модела. Само неке од садржаја овог предмета добро је споменути: Интеракција као савремена образовна стратегија; термилошка одређења и објашњења основних појмова; Интеракција као дидактичка категорија; Спровођење интерактивне наставе, вредновање интеракције; Савремени приступи иницијалном образовању наставника; Партнерски односи у настави; Стратегије интерактивног учења у примарном образовању; Детерминанте интеракције у високом образовању, Интерактивни модели развијања дидактичких компетенција наставника, и други²⁴.

Осим упознавања са терминологијом и разумевањем појма курикулум кроз изборни предмет **Развој курикулума** студентима се пружају прилике за: дубље разумевање теоријских аспеката курикулума, оспособљавање за анализу и развој курикулума, стицање вештина за евалуацију курикулума у школама и оспособљености наставника за њихову практичну примену. Садржаји путем којих се остварују постављени циљеви и исходи овог курса су: Основни појмови, садржаји и суштина курикулума; Дефиниције курикулума; Развој курикуларне теорије, циљ курикулума; Врсте курикулума; Модели израде курикулума; Теорије курикулума; Етапе развоја курикулума; Модуларни курикулум.

Евалуација предвиђа, поред стицања знања о различитим подручјима и типовима евалуације, оспособљавања за идентификацију критеријума и индикатора евалуације, овладавања знањима и вештинама адекватног избора истраживачких стратегија, оспособљавање за практичну примену теоријског знања кроз припрему плана евалуационог истраживања, и развијање научне радозналости, критичности, одговорности и тимског рада. Дакле, након упознавања појма и предмета евалуације, студенти овладавају садржајима који се односе на: фазе процеса евалуације, типове евалуације (формативна, сумативна, интерна, екстерна, квантитативна, квалитативна), подручја самоевалуације, планирање евалуационог истраживања, улогу евалуатора, технике и инструменте евалуације, анализу и интерпретацију података, писање извештаја; метаевалуацију.

Темељна знања о концептима наставе и учења као и значаја ефективних наставних стратегија у функцији унапређивања квалитета образовног процеса студенти стичу у оквиру изборног предмета **Наставне стратегије**. Курикулумом запланирани садржаји тичу се појма и значења васпитно-образовних стратегија, стратегија васпитања, егзистенције, социјализације, индивидуализације као и стратегија у образовним процесима, настави и учењу, стратегије доживљавања и изражавања искуства, стратегије стваралаштва, критеријума за избор стратегија у васпитно-образовном процесу, припреме наставника за реализацију часа уз примену ефективних наставних стратегија.

Циљ изборног наставног предмета **ИКТ у настави** је упознавање студената са најновијим научним знањима у области примене ИКТ у настави и оспособљавање за практичну имплементацију стеченог знања. Унутар овог

²⁴ Преузето са сајта: <https://drive.google.com/file/d/1yYSHkYsKTcd0Hj0E7ewRjvTejxmt9Ues/view>

предмета реализују се садржаји: Појам ИКТ; Интеграција ИКТ у наставном процесу; Дидактичка вредност примене ИКТ у настави; Рачунар као медијум у настави; Примена рачунарских апликативних програма и образовних софтвера у настави; Компјутерски образовни софтвер; Интернет у настави; Модели наставе применом ИКТ; образовање на даљину засновано на Интернету.

Напоследку, унутар предмета *Школска докимологија* студенти стичу научна знања из подручја школске докимологије и оспособљавају се за научну и практичну примену стечених знања. То постижу усвајајући различите садржаје, на пример: Концептуално тумачење докимологије; Основни докимолошки концепти; Контрола, проверавање и оцењивање у наставном процесу; Функције проверавања и оцењивања; Методе, форме и средства контроле, проверавања и оцењивања; Начини спровођења верификације (усмено, писмено, опсервацијом); Видови проверавања и оцењивања; Самоевалуација ученика; Субјективни фактори при оцењивању; Портфолио ученика; Критеријуми и стандарди евалуације; Примена рачунара у систему контроле, проверавања и оцењивања²⁵.

На студијама другог нивоа, четири су предмета дидактички оријентисана²⁶. Унутар обавезног предмета *Настава и учење* разматра се повезаност наставних модела са концептима учења, оснаженост за имплементацију иновативних и учинковитих елемената савремених стилова и стратегија у процесима наставе, учења и студирања, и моделовање процеса наставе у складу са савременим концептима учења. Остала три од четири предмета представљају логичан наставак предмета са првог нивоа. Такви предмети су *Развој курикулума* као наставак истоименог предмета, *Евалуација васпитно-образовног процеса* као наставак Евалуације и *Интерактивни модели развијања педагошких компетенција* као наставак Интерактивних приступа у настави. Ови наставни предмети усмерени су ка продубљивању и учвршћивању стечених знања која „носе“ са претходног нивоа студија, као и оспособљавање за њихову научну и практичну примену.

Докторске академске студије педагогије на Филозофском факултету у Скопљу структурисане су у неколико модула: модул – теоријско-компаративна педагогија, модул – елементарно образовање (предшколски модул и школски модул), модул – андрагогија и модул – социјална педагогија. Највише дидактичких предмета на овом нивоу студија заступљено је на модулу елементарног образовања²⁷.

Закључак

Студијски програми педагогије у земљама окружења (Босна и Херце-

²⁵ Преузето са сајта: <https://drive.google.com/file/d/1yYSHkYsKTcd0Hj0E7ewRJvTejxmt9Ues/view>

²⁶ Преузето са сајта: https://drive.google.com/file/d/1D7OselNgNovKkeR1mcikQX_WhW58zwwfz/view

²⁷ Преузето са сајта: <http://www.fzf.ukim.edu.mk/public/uploads/posts/Predlog%20proekt%20Pedagogija%20III%20ciklus%20FZF.pdf>

говина, Република Српска, Хрватска и Македонија) засновани су на начелима болоњског процеса и развојног модела образовања. Приказ заступљености дидактичких садржаја у анализираним програмима педагогије резултира издвајањем следећих закључака:

(1) Дидактика као базични наставни предмет из области знања о настави и учењу у настави присутан је као обавезни предмет на првом нивоу студија свих анализираних студијских програма.

(2) Дидактички садржаји заступљени су на свим нивоима студија у статусу обавезних или изборних предмета.

(3) На свим анализираним студијским програмима постоји изражено диференцирање дидактичких садржаја у низ ужих, уско спецификованих наставних курсева који за свој предмет имају неко важно дидактичко питање, односно проблем. (4) Међу уско спецификованим дидактичким предметима који постоје у скоро свим анализираним студијским програмима, са варијацијама у називу, издвајају се: Курикулум, Докимологија, Наставни системи, Интерактивна настава, Дидактичке теорије, Андрагошка дидактика, Темељна наставна умећа, Стратегије наставе, Истраживање наставе и слично.

(5) Могућност уског профилисања студената у области усвајања дидактичких знања и развоја дидактичких компетенција остварује се постојањем дидактичких, односно наставних модула.

(6) Дидактички садржаји на докторским студијама усмерени су на истраживања наставне праксе, дидактичке компетенције развоја креативности, наставу и процесни курикулум, развој и имплементацију интерактивних компетенција и слично.

Наведени закључци, уз представљени приказ других особености анализираних студијских програма, могу послужити као добра основа за иноврање и унапређивање постојећих студијских програма педагогије код нас, уз поштовање непосредног социоекономског и образовног ситуационог контекста.

Литература

- Andevski, M., Knežević-Florić, O. (2002). *Образовање и одрживи развој*. Novi Sad: SPD Vojvodine.
- Delors, J. (1998). *Learning: the treasure within: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first century*. Paris: United Nation Educational Scientific and Cultural Organization.
- Gojkov, G., Stojanović, A. (2015). *Didaktičke kompetencije i evropski kvalifikacioni okvir*. Beograd: Srpska akademija obrazovanja.
- Jurčić, M. (2014). Kompetentnost nastavnika – pedagoške i didaktičke dimenzije. *Pedagojska istraživanja*, 11(1), 77–93.
- Pravilnik o programu svih oblika rada stručnih saradnika*. „Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik,, br.5/2012.

Slijepčević, S., Zuković, S. (2015). Kompetencije pedagoga u kontekstu „društva koje uči”. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta*. HLV (4), 137–152.

Staničić (2003). *Ključne kompetencije za rad pedagoga-Školski priručnik*. Zagreb, Znamen.

Интернет извори:

<https://drive.google.com/file/d/1yYSHkYsKTcd0Hj0E7ewRJvTejxmt9Ues/view>

https://drive.google.com/file/d/1D70selNgNovKkeR1mcikQX_WhW58zwwfz/view

<http://www.fzf.ukim.edu.mk/public/uploads/posts/Predlog%20proekt%20Pedagogija%20III%20ciklus%20FZF.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/osnove-didaktike.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/didakticke-teorije.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/interaktivne-metode-u-nastavi.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/pedagoska-dokimologija.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/nastavni-sistemi.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/didakticke-inovacije.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/interaktivno-ucenje.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi/multimedijaska-nastava.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi-master/nastava-i-ucenje.pdf>

<http://ff.ues.rs.ba/files/docs/users/Urednik/Pedagogija-silabusi-master/ucenje-ucenja.pdf>

<https://www.ffri.uniri.hr/hr/odsjeci-i-katedre/pedagogija.html>

<http://ff.unsa.ba/index.php/bs/o-odsjeku-pedagogija>http://ff.unsa.ba/files/trajno/npp/pedagogija/Akademski_2013_14.pdf

http://www.ff.untz.ba/index.php?page=Pedagogija_program_Iciklus <http://www.untz.ba/index.php?page=studij> https://www.ffri.uniri.hr/files/studijskiprogrami/2018-2019/PED_1P-program_preddipl-2018_2019.pdf

http://www.unizd.hr/Portals/10/Nasatvni%20planovi%20i%20programi%202018/NPiP_PDS_2018_27.03.2018..pdf?ver=2018-03-27-220131-940http://www.unizd.hr/Portals/10/Nasatvni%20planovi%20i%20programi%202018/NPiP_DS_%2027.03.2018..pdf

OVERVIEW OF THE PRESENCE OF DIDACTIC CONTENTS IN THE CONTEMPORARY CURRICULUMS OF PEDAGOGY

Marija Jovanović, Dragana Jovanović, Bisera Jevtić

University of Nis, Faculty of Philosophy, Department of Pedagogy

Abstract: Following the view that in the process of formal education of future pedagogues, important role plays teaching subjects from the didactics field, this paper aims to overview the presence of didactic contents in the contemporary curriculums of pedagogy studies. For this purpose is provided an analytical overview of the presence of didactic contents in studies of pedagogy in the Federation of Bosnia and Hercegovina (Sarajevo, Tuzla), Republic Srpska (East Sarajevo), Republic of Croatia (Rijeka, Zadar) and Republic of North Macedonia (Skopje). On the basis of the given overview it can be noticed significant presence of didactic contents, their differentiation into a series of distinct, specific didactic subjects which are closely specified in the study of particular, for teaching practice important problems. This overview implies by numerous conclusions about positive solutions that can serve as a basis for the innovation of current curriculum of pedagogy in Serbian country.

Keywords: *Didactic content, Didactic, Study programme, Pedagogy, Innovation.*

Citiranje članka:

Jovanović, M., Jovanović, D. i Jevtić, B. (2019). Pregled zastupljenosti didaktičkih sadržaja u savremenim kurikulumima pedagogije. *Godišnjak za pedagogiju*, 4(1), 23-45

